«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректорка з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
_____ Ганна ТОЛСТАНОВА
«__» _____ 2024 р.

ВИСНОВОК

Київського національного університету імені Тараса Шевченка
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Щиголя Олега Володимировича на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право

Витяг
з протоколу № 8 засідання кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
від «26» лютого 2024 року

Присутні: Головуюча на засіданні – заступник директорки Навчально-наукового інституту права з науково-педагогічної роботи, д.ю.н., проф. Мельничук Н.О., зав. кафедри, к.ю.н., доц. Костюченко О.Ю., д.ю.н., проф. Кучинська О.П., д.ю.н., проф. Сергєєва Д.Б., д.ю.н., проф. Гринюк В.О., к.ю.н., проф. Шибіко В.П., к.ю.н., доц. Ахтирська Н.М., к.ю.н., доц. Сиза Н.П., к.ю.н., доц. Дунаєвська Л.Г., к.ю.н., доц. Мірошников І.Ю., к.ю.н., доц. Виноградова А.І., PhD, ас. Неділько Я.В., аспірант Щиголь О.В., секретар засідання – ст. лаборант кафедри Чернявська Н.О.

Серед присутніх 4 доктори юридичних наук та 8 кандидатів юридичних наук/PhD, з них 12 – фахівці зі спеціальності, з якої виконувалася дисертація.

Засідання кафедри є правомочним, якщо у її роботі бере участь не менше 2/3 членів кафедри. Кількість присутніх членів кафедри є достатньою для проведення засідання.

Порядок денний:
Обрання форми проведення засідання кафедри.
Заступник директорки Навчально-наукового інституту права з науково-педагогічної роботи, докторка юридичних наук, професорка Мельничук Н.О. запропонувала схвалити форму проведення засідання кафедри кримінального процесу та криміналістики у змішаному режимі з використанням платформи «ZOOM».

УХВАЛЕНО: Провести засідання кафедри кримінального процесу та криміналістики 26 лютого 2024 року в змішаному режимі з використанням платформи «ZOOM» (за – 12, проти – немає, утрималися – немає).

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Щиголя Олега Володимировича на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Науковий керівник – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Кучинська Оксана Петрівна.

Дисертація виконувалася на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тему дисертації «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні» затверджено рішенням Вченої ради Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка 23 листопада 2020 року (протокол № 9).

Виступили:

Здобувач Щиголь Олег Володимирович представив презентацію за основними положеннями дисертації на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Шановні присутні! До вашої уваги пропонується дисертаційне дослідження на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні».

Актуальність теми. Участь потерпілого у кримінальному провадженні, його процесуальний статус (становище), здійснення потерпілим своїх прав на стадії досудового розслідування, їх охорона й захист, забезпечення (гарантування) цих прав неодноразово ставали предметом досліджень багатьох вчених, у тому числі представників кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

На окрему увагу заслуговують дисертаційні дослідження І.В. Ракіпової, А.А. Страшок, М.О. Буртового, І.І. Цилюрик, Д.Ю. Кавуна, І.І. Татарина, М.І. Тлепової.

Безперечно, створення належних умов для здійснення учасниками кримінального провадження своїх прав, свобод та законних інтересів, їх охорона й захист потребують запровадження у кримінальний процес розгалуженої системи гарантій, що покликані забезпечити дієвість та ефективність існуючих законодавчих положень. Гарантії є чинником, який надає правам реальний характер, сповнює їх змістом.

Законодавство та практика його застосування повинні забезпечувати (гарантувати) права усіх без винятку учасників кримінального провадження, однак на першочергову увагу все ж заслуговує потерпілий. За загальним правилом потерпілим є особа, яка зазнала фізичної, майнової та/або моральної шкоди унаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Попри значний науковий внесок, гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні все ще супроводжуються багатьма проблемами. Концепт кримінальних процесуальних гарантій та гарантій прав учасників кримінального провадження є невизначеним і погляди вчених на нього різняться. Значна кількість наукових праць обмежується фрагментарним аналізом гарантій прав потерпілого, їх окремих аспектів; щодо низки питань у наукових колах тривають дискусії. Крім того, пропозиції вчених не знаходять відображення в правотворчій та правозастосовній діяльності, залишаються без належної уваги.

64,43 % респондентів (22,82 % адвокатів, 12,08 % слідчих, 19,46 % прокурорів, 10,07 % суддів) зазначили, що норми кримінального процесуального законодавства та органи кримінальної юстиції у своїй практичній діяльності мають насамперед забезпечувати права та інтереси саме потерпілого.

Визначення місця гарантій прав потерпілого у системі гарантій прав учасників кримінального провадження, з'ясування ролі та функціонального призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначення ознак цих гарантій, їх класифікація потребують ґрунтовного та системного опрацювання.

У цьому контексті необхідно дослідити поняття «потерпілий», що закріплене в КПК України, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу, окреслити коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування, проаналізувати існуючі кримінально-процесуальні функції та з'ясувати, до якої з них належить потерпілий і чи може належати взагалі.

Значний науковий інтерес породжує дослідження гарантій права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності та ефективності, з-поміж іншого: право потерпілого на інформацію, право на збирання та подання доказів, право на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, право на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб, право на професійну правничу допомогу (представництво). Окремого дослідження вимагає право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, а також його втілення на стадії досудового розслідування.

Гарантії прав потерпілого можливо диференціювати та дослідити на початковому, проміжному та завершальному (прикінцевому) етапах досудового розслідування, оскільки на кожному з них діють або принаймні зберігають свою дієвість гарантії, котрі для інших етапів досудового розслідування є незастосовними, непритаманними (темпоральні гарантії).

Послуговуючись результатами, одержаними в ході наукового дослідження, важливо сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення

законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

Мета і завдання дослідження. *Метою роботи* є виявлення теоретичних і прикладних проблем у площині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні, їх вирішення шляхом розроблення науково-обґрунтованих висновків та пропозицій, у тому числі щодо внесення змін і доповнень до КПК України, інших нормативно-правових актів.

Досягнення поставленої мети потребує розв'язання наступних *завдань:*

1) дослідити поняття «кримінальні процесуальні гарантії» та здійснити його співвідношення з поняттям «гарантії прав учасників кримінального провадження». Здійснити співвідношення інших суміжних понять. Встановити форму закріплення та форму вираження гарантій, їх зміст, напрями дії та інші сутнісні ознаки. Надати теоретико-правове визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження»;

2) визначити місце гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження;

3) з'ясувати роль та функціональне призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначити ознаки цих гарантій, класифікувати їх;

4) дослідити поняття «потерпілий», закріплене в КПК України, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу, окреслити коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування;

5) проаналізувати існуючі кримінально-процесуальні функції та з'ясувати, до якої з них належить потерпілий і чи може належати взагалі;

6) дослідити гарантії права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності та ефективності, серед іншого проаналізувати:

- право потерпілого на інформацію;
- право на збирання та подання доказів;
- право на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях;
- право на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб;
- право на професійну правничу допомогу.

Окремо дослідити право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, а також його втілення на стадії досудового розслідування;

7) дослідити гарантії прав потерпілого на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому);

8) сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері забезпечення (гарантування) прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілого, взаємодія потерпілого з іншими учасниками кримінального провадження.

Предметом дослідження є гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

Методи дослідження обрані з урахуванням його мети, завдань, об'єкта й предмета. При написанні дисертації використано систему загальних та спеціальних методів наукового пізнання.

Метафізичний метод дозволив розглянути правові явища як окремі, самостійні, розкрити їх внутрішню будову. За допомогою цього методу досліджено поняття «кримінальні процесуальні гарантії», а також надано визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження» (підрозділ 1.1), виокремлено ознаки гарантій прав потерпілого (підрозділ 1.2), здійснено їх класифікацію (підрозділ 1.3). *Діалектичний метод* наукового пізнання надав можливість здійснити співвідношення окремих понять (підрозділ 1.1), дослідити правову природу гарантій прав потерпілого, їх місце в системі гарантій прав учасників кримінального провадження, зв'язок з іншими інститутами кримінального процесу (підрозділи 1.2, 1.3), розглянути питання, що досліджуються, в динаміці. Разом із тим вказаний метод сприяв розумінню предмета дослідження в аспекті поєднання потреб наукової та практичної діяльності. *Системно-структурний метод* використовувався для здійснення класифікації кримінальних процесуальних гарантій (підрозділ 1.1) та гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні (підрозділ 1.3). *Метод тлумачення правових приписів* допоміг з'ясувати зміст зафіксованих у різних джерелах правових норм. *Порівняльно-правовий метод* застосовано у процесі співставлення матеріалів судової практики в частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування, виявлення відмінностей у правозастосуванні (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2 та інші), порівнянні кримінального процесуального законодавства різних країн. *Метод системного аналізу* забезпечив виявлення прогалин, колізій та недоліків у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України. *Метод моделювання та формально-логічний метод* дозволили сформулювати висновки й пропозиції щодо удосконалення норм кримінального процесуального законодавства стосовно розширення кола гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні, а також вдосконалення існуючих гарантій (розділи 2, 3). *Соціологічний метод* надав можливість оцінити погляди практичних працівників на окремі питання теорії та практики кримінального процесу. *Статистичний метод* використовувався при узагальненні результатів, отриманих у процесі дослідження практики національних судів, результатів проведеного анкетування (опитування).

Ці та інші методи використовувалися в діалектичному взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило повноту та об'єктивність одержаних результатів.

Інформаційну та емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять: національні, міжнародні та іноземні нормативно-правові акти; практика національних судів України (39 ухвал слідчих суддів, 9 ухвал судів, 16 постанов ВС, 3 вироки), рішення ЄСПЛ; результати анкетування 54 адвокатів, 30 слідчих, 44 прокурорів, 21 судді (усього 149 респондентів); наукові праці в галузі кримінального процесу та інших галузях юридичної науки. Крім того, мною використано власний досвід роботи адвокатом та помічником адвоката.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є системним науковим дослідженням, у якому аналізується низка концептуальних і важливих для теорії та правозастосування питань, пов'язаних із гарантуванням прав потерпілого на досудовому розслідуванні. Основні авторські висновки виносяться на захист та містять елементи наукової новизни.

За результатами проведеного дослідження сформульовано і обґрунтовано, зокрема, такі наукові положення, висновки й пропозиції:

вперше:

– гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні (весь їх масив) поділено на дві відносно самостійні групи: 1) універсальні – мають загальний характер і дістають свій вияв на всіх етапах досудового розслідування; 2) темпоральні – діють (принаймні зберігають свою дієвість) на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому);

– запропоновано надавати статус потерпілого громадським об'єднанням, фермерським господарствам та іншим утворенням без статусу юридичної особи, створення та діяльність яких прямо передбачені законом;

– обґрунтовано необхідність виокремлення нової, віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, як вираженого в законі напряму процесуальної діяльності потерпілого та його представників, у тому числі на стадії досудового розслідування;

– у розрізі забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні розроблено самостійну засаду (принцип) кримінального провадження – процесуальний віктимоцентризм; визначено змістовне наповнення вказаної засади, запропоновано імплементувати її в кримінальне процесуальне законодавство України та практику його застосування;

– сформовано якісно нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні, котра передбачає наділення їх статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом), та, як наслідок, надання цим учасникам кримінального провадження широкого кола процесуальних прав і їх гарантій;

– враховуючи вольовий аспект участі потерпілого в кримінальному провадженні, пропонується закріпити право особи відмовитися від процесуального статусу потерпілого шляхом подання відповідної заяви про це;

– запропоновано надати потерпілому право самостійно залучати перекладача та спеціаліста (як альтернативу їх залучення прокурором чи слідчим суддею) під час досудового розслідування;

– запропоновано закріпити в КПК України заборону примусового освідування потерпілого, а також внести до статті, котра регламентує його здійснення, окремі зміни;

– наголошується на потребі встановити у КПК України обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора забезпечити проведення психологічної експертизи з метою визначення розміру моральної шкоди, завданої потерпілому, якщо останній заявив про це відповідне клопотання.

удосконалено:

– поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження» шляхом окреслення в ньому форми закріплення і форми вираження гарантій, їх змісту, напрямів дії та інших сутнісних ознак (фактично запропоновано власний, авторський підхід); особливості співвідношення цього поняття з іншими суміжними поняттями;

– розуміння ролі та функціонального призначення гарантій прав потерпілого в кримінальному процесі України;

– класифікацію гарантій прав потерпілого;

– законодавчу дефініцію поняття «потерпілий»;

– наукові підходи щодо моменту виникнення в особи процесуального статусу потерпілого, «появи» цього учасника кримінального провадження;

– теоретичні напрацювання стосовно запровадження інституту правонаступництва потерпілого та вдосконалення інституту законного представництва потерпілого;

– пропозиції стосовно запровадження в законодавство інституту запиту потерпілого;

– теоретичні підходи та пропозиції щодо надання потерпілому права самостійно звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів, а також права брати участь у розгляді такого клопотання, незалежно від суб'єкта його подання;

– пропозиції стосовно здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні, якщо у ньому бере участь неповнолітній потерпілий;

одержали подальший розвиток:

– пропозиції передбачити в КПК України, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної шкоди;

– теоретичні підходи щодо надання потерпілому права самостійно залучати експертну установу, експерта або експертів для підготовки висновку на стадії досудового розслідування;

– напрацювання науковців стосовно уповноваження потерпілого збирати не лише копії документів, а їх оригінали;

– пропозиції наділити потерпілого правом ініціювати власний допит у порядку статті 225 КПК України з метою депонування показань безпосередньо перед слідчим суддею;

– пропозиції щодо удосконалення права потерпілого на безоплатну професійну правничу допомогу (представництво) протягом досудового розслідування;

– гарантії права потерпілого на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, теоретичні узагальнення, висновки й пропозиції можуть бути використані:

– *у правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення законодавчого регулювання кримінальних процесуальних відносин у частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування – шляхом внесення змін та доповнень до КПК України та інших нормативно-правових актів (повідомлення Апарату

Верховної Ради України про одержання звернення та передання його в Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 25 вересня 2023 року вих. № 09/15-2023/209161);

– *у правозастосовній діяльності* – для забезпечення ефективної участі потерпілих на стадії досудового розслідування, належного ставлення до них з боку інших суб'єктів кримінального процесу; для підвищення дієвості представництва потерпілих адвокатами (акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність адвокатського об'єднання «Національна колегія адвокатів» від 20 вересня 2023 року вих. № 37Н, адвокатського об'єднання «Вишневий і партнери» від 20 вересня 2023 року вих. № 81, адвокатського об'єднання «Яр. ВАЛ» від 21 вересня 2023 року вих. № 21-09/2023 та адвокатського об'єднання «ДЖІ ЕНД ДІ» від 02 жовтня 2023 року вих. № 1/02/10);

– *у науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень кримінальних процесуальних гарантій, гарантій прав учасників кримінального провадження загалом та гарантій прав потерпілого зокрема, участі цього учасника кримінального провадження і його представників на стадії досудового розслідування, процесуального статусу (становища) потерпілого, а також інших пов'язаних із цим питань; надання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України в зазначеній площині (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 вересня 2023 року);

– *у навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінально-процесуальне право», «Актуальні проблеми кримінального процесу України», «Змагальне кримінальне судочинство» (акти впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 вересня 2023 року, навчальний процес Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 02 жовтня 2023 року); для підготовки підручників (їх окремих розділів, глав, параграфів), навчальних і довідкових посібників, методичних рекомендацій тощо.

У науковому дослідженні були досягнуті такі результати: системне дослідження гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні надало змогу виявити низку теоретичних і прикладних проблем у цій площині. Розроблено науково-обґрунтовані висновки та пропозиції щодо їх вирішення, у тому числі шляхом внесення змін і доповнень до КПК України, інших нормативно-правових актів.

Основними з них є такі:

1. Досліджено поняття «кримінальні процесуальні гарантії» та здійснено його співвідношення з поняттям «гарантії прав учасників кримінального провадження». Здійснено співвідношення інших суміжних понять. Встановлено форму закріплення та форму вираження гарантій, їх зміст, напрями дії та інші сутнісні ознаки. Надано теоретико-правове визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження».

Гарантіями прав учасників кримінального провадження є закріплені в правових нормах інші суб'єктивні права, обов'язки, заборони, юридична відповідальність, принципи, умови, вимоги й правила, представлені у виді складної різнорівневої

системи, які спрямовані на забезпечення належного, ефективного, вільного та безперешкодного здійснення прав учасників кримінального провадження, їх охорону й захист, а також дістають свій фактичний вияв у вигляді рішень, дій (діяльності) та/або бездіяльності.

Водночас потреби у запровадженні окремої дефініції для позначення гарантій прав потерпілого не існує. Висвітлене вище поняття є узагальнюючим та повною мірою характеризує гарантії прав усіх без винятку учасників кримінального провадження. Одним із різновидів гарантій прав потерпілого, враховуючи стадійну побудову кримінального провадження, є гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

2. Визначено місце гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження.

3. З'ясовано роль та функціональне призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначено ознаки цих гарантій, класифіковано їх.

4. За результатами дослідження поняття «потерпілий», закріпленого у КПК України, спираючись на доктринальні та інші джерела, пропонується істотно розширити його. Запропоновано надати статус потерпілого громадським об'єднанням, фермерським господарствам та іншим утворенням без статусу юридичної особи, можливість створення та діяльності яких прямо передбачені законом (окрім філій, представництв, структурних підрозділів юридичних осіб, трудових колективів).

Окреслено коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу. Обґрунтовано, що вказані інтереси можуть перетинатися як з інтересами сторони обвинувачення, так і сторони захисту, або ж взагалі обмежуватися суто особистими (суб'єктивними) прагненнями потерпілого, не корелюючись з будь-якими інтересами сторін. Це свідчить про унікальність процесуального становища потерпілого, його неповторність.

5. Проаналізовано існуючі кримінально-процесуальні функції та доведено необхідність виокремлення нової, віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, як вираженого в законі напряму процесуальної діяльності потерпілого та його представників, з віднесенням вказаної функції до переліку основних. Підкреслюється її важливе теоретико-прикладне значення.

У розрізі забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні обстоюється позиція, згідно з якою він має посісти центральне (чільне) місце в кримінальному процесі. З урахуванням цього розроблено самостійну засаду кримінального провадження – процесуальний віктимоцентризм. Визначено її зміст: «В усіх рішеннях, діях і бездіяльності під час кримінального провадження першочергова увага надається якнайкращому забезпеченню прав та інтересів потерпілого, відшкодуванню завданої йому шкоди, а також усуненню негативних наслідків вчиненого кримінального правопорушення». Запропоновано імплементувати вказану засаду в кримінальне процесуальне законодавство України.

Сформовано якісно нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні, котра передбачає наділення їх статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом). У разі

системного реформування кримінального процесуального законодавства втілення цієї концепції істотно збільшить обсяг процесуальних прав потерпілого і його представників, їх гарантій.

Вдосконалено існуючі теоретичні напрацювання стосовно запровадження інституту правонаступництва потерпілого. Запропоновано частково видозмінити інститут законного представництва потерпілого.

6. Досліджено гарантії права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності (недостатності) та ефективності (неефективності, низької ефективності):

1) право потерпілого на інформацію. Звернено увагу на проблему недостатньої дієвості наведеного права та запропоновано шляхи її подолання;

2) право потерпілого на збирання та подання доказів. Одержали подальший розвиток теоретичні підходи стосовно надання потерпілому можливості самостійно залучати експертну установу, експерта або експертів для підготовки висновку на стадії досудового розслідування. За аналогією пропонується закріпити право потерпілого на залучення перекладача та спеціаліста. Підтримано запровадження в законодавство інституту запиту потерпілого, котрий би прирівнювався до адвокатського запиту. Підтримано пропозиції науковців щодо уповноваження потерпілого збирати не лише копії документів, а і їх оригінали, якщо проти цього не заперечують суб'єкти, у яких вони запитуються. Запропоновано наділити потерпілого правом безпосередньо ініціювати перед слідчим суддею допит себе, свідків, осіб, стосовно яких уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, в порядку статті 225 КПК України з метою депонування доказів;

3) право потерпілого на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, його права під час проведення таких дій. Зокрема, розглянуто пред'явлення особи, речі, трупа для впізнання, слідчий експеримент та освідування. Висловлено пропозицію встановити в КПК України заборону примусового освідування потерпілого, а також внести до статті, котра регламентує його здійснення, окремі зміни;

4) право потерпілого на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб на стадії досудового розслідування. Констатовано недосконалість нормативного регулювання цього права та його практичної реалізації, запропоновано шляхи ;

5) право потерпілого на професійну правничу допомогу. Обґрунтовано потребу вдосконалення права потерпілого професійну правничу допомогу (представництво), а саме шляхом надання її безоплатно, за рахунок держави, що вже неодноразово висвітлювалося вченими, однак продовжує залишатися поза увагою законодавця.

Окремо досліджено право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням. Підтримано концепцію створення Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим. Зважаючи на потребу ефективного та своєчасного поновлення порушених прав потерпілого, така шкода має бути відшкодована якнайшвидше – на стадії досудового розслідування. Запропоновано передбачити в КПК України обов'язок слідчого, прокурора забезпечити проведення психологічної експертизи з метою визначення розміру моральної шкоди, завданої потерпілому, якщо він заявив про це відповідне клопотання.

7. Досліджено гарантії прав потерпілого на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому).

Одержали розвиток пропозиції щодо управнення потерпілого самостійно ініціювати перед слідчим суддею застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів. Разом із тим потерпілий повинен мати можливість брати активну участь у розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення, незалежно від суб'єкта, який їх ініціював.

Підтримано існуючі підходи вчених щодо потреби проведення слідчим суддею закритого судового засідання, якщо у ньому бере участь неповнолітній потерпілий (з метою виключення ймовірних хвилювань, занепокоєнь, психологічного дискомфорту).

8. Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні (додаток 4 до дисертаційної роботи – порівняльна таблиця пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України на 76 аркушах).

Після закінчення презентації Щиголя Олега Володимировича присутні на захисті фахівці поставили такі запитання:

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: Скільки наукових праць опубліковано Вами за темою дисертаційної роботи?

Щиголь О.В.: Положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображені у 21 публікації: 8 статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 2 статтях у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напряму, за яким підготовлено дисертацію, 1 статті у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних «Scopus», та 10 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Крім того, я є співавтором навчального посібника «Кримінальний процес України» (видання 2021, 2022 та 2023 років).

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: дякую, відповіддю задоволена.

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: Як Ви співвідносите гарантії прав потерпілого та процесуальний статус потерпілого?

Щиголь О.В.: Традиційно процесуальний статус розглядають як юридичне закріплення фактичного положення суб'єкта у кримінальному провадженні. Процесуальний статус включає права, свободи, законні інтереси та обов'язки, їх гарантії, відповідальність, процесуальну правосуб'єктність. Отже, процесуальний статус є загальним поняттям, одним із елементів якого є гарантії. Водночас процесуальний статус може розглядатися і як окрема (самостійна) гарантія прав відповідного учасника кримінального провадження, в тому числі потерпілого.

Законодавчо встановлені підстави та порядок набуття процесуального статусу, момент його набуття, визначення кола суб'єктів, які потенційно можуть одержати відповідний процесуальний статус, змістовне наповнення такого статусу безпосередньо впливають на здійснення особою своїх прав у кримінальному провадженні, їх охорону й захист. Процесуальний статус слугує універсальною гарантією прав потерпілого на досудовому розслідуванні, позаяк його забезпечувальний вплив поширюється на всі етапи цієї стадії кримінального провадження.

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: дякую, відповіддю задоволена.

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: У своїй роботі Ви пропонуєте нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників, яка передбачає наділення їх статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом). На Вашу думку, як це узгоджуватиметься з функціональною належністю потерпілого та його представників у кримінальному процесі?

Щиголь О.В.: За загальним правилом потерпілий не належить до жодної зі сторін кримінального провадження, що випливає зі змісту пунктів 19, 25 частини першої статті 3 КПК України, параграфу 4 глави 3 розділу 1 КПК України. Функцію обвинувачення потерпілий може виконувати лише після початку судового розгляду та за наявності двох обов'язкових умов: 1) зміна обвинувачення прокурором або відмова від його підтримання; 2) наявність волевиявлення (згоди) потерпілого підтримувати обвинувачення. Отже, неабиякий інтерес породжує функціональна спрямованість потерпілого на досудовому розслідуванні. Аналіз матеріалів судової практики свідчить, що у кожному конкретному випадку потерпілий самостійно визначає свій пріоритет у кримінальному провадженні, формує правову позицію та, використовуючи права, надані йому кримінальним процесуальним законодавством, дотримується обраної тактики. Наразі жодна функція не здатна повною мірою охарактеризувати участь потерпілого у кримінальному провадженні, однак визнання потерпілого нефункціональним суб'єктом є неприпустимим, неправильним. Таким чином, єдиним логічним шляхом є виокремлення в доктрині ще однієї, віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, котра належним чином відображатиме увесь спектр напрямів процесуальної діяльності потерпілого. Зважаючи, що захист порушених прав потерпілого в кримінальному провадженні є однією з першочергових потреб, вказана функція має увійти до переліку основних.

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: дякую, відповіддю задоволена.

Кандидат юридичних наук, доцент Мірошников І.Ю.: Чи не обмежуватиме запропонований Вами процесуальний віктимоцентризм права інших учасників

кримінального провадження? Чи не порушуватиме він, наприклад, принцип презумпції невинуватості?

Щиголь О.В.: Запровадження принципу процесуального віктимоцентризму дійсно може призвести до виникнення певних суперечностей і юридичних колізій, однак слід пам'ятати, що: 1) вони – невіддільна частина законодавства будь-якої держави; 2) їх подолання є одним із етапів правозастосування, котрий виводить реалізацію правових норм на якісно новий рівень; 3) запобігти виникненню колізій, як і здійснити їх повне усунення, не є можливим; 4) це є виправданим кроком, якщо того вимагає належне забезпечення прав потерпілого. Позитивним аспектом є й те, що виникнення та подолання юридичних колізій будуть зумовлені зміцненням процесуального становища потерпілого, розширенням кола його прав і їх гарантій. Було б значно гірше, якщо відповідні колізії ставали результатом звуження прав потерпілого, недосконалості існуючих прав, відсутності ефективних механізмів їх захисту тощо. У такому разі тягар обґрунтування наявності відповідних колізій, потреби та шляхів їх подолання покладалися б на потерпілого і його представників (як зацікавлених осіб). До того ж з часом усі проблемні питання неодмінно будуть вирішені шляхом формування відповідної правозастосовної (передусім судової) практики, котра встановить баланс між правами потерпілого та правами підозрюваного, обвинуваченого.

Кандидат юридичних наук, доцент Мірошников І.Ю.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, доцент Мірошников І.Ю.: У чому полягає практична потреба в запровадженні до КПК України інституту правонаступництва потерпілого?

Щиголь О.В.: Термін «правонаступництво» найбільш точно відображає перехід прав та обов'язків потерпілого (але не самого процесуального статусу) до його близьких родичів і членів сім'ї та зможе вирішити наявну проблему, яка виникає на практиці у разі смерті потерпілого. Ще у 1996 році Кучинська О.П. зазначала, що оскільки близькі родичі та члени сім'ї наділені всіма правами загиблих потерпілих, то було б правильно іменувати їх правонаступниками. Прикро, що законодавець у частині шостій статті 55 КПК України не передав права потерпілого іншій особі в порядку правонаступництва, а безпідставно трансформував членів сім'ї і близьких родичів у потерпілих. Чинний КПК України передбачає юридичну фікцію, відповідно до якої інша особа визнається власне потерпілим, хоча їй безпосередньо не заподіяна шкода в результаті вчинення кримінального правопорушення. Більше того, КПК України закріплює перехід до такої особи не тільки прав потерпілого, а й перехід самого процесуального статусу потерпілого, що є помилковим. Процесуальний статус потерпілого є його невіддільною характеристикою, що загалом визначає місце потерпілого у кримінальному провадженні та включає в себе низку особистих прав і їх гарантій, які не можуть присвоюватися та здійснюватися іншими особами, навіть близькими родичами та членами сім'ї потерпілого.

Кандидат юридичних наук, доцент Мірошников І.Ю.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Ахтирська Н.М.: Ви пропонуєте передбачити право потерпілого у будь-який момент відмовитися від свого процесуального статусу. Чи не створюватиме це ризик для ефективності досудового розслідування? Втративши свій процесуальний статус, потерпілий не зможе вступати в процесуальну комунікацію зі стороною обвинувачення та іншими учасниками кримінального провадження, потерпілий не зможе бути допитаний, залучатися до участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

Щиголь О.В.: Відповідно до частини другої статті 55 КПК України права та обов'язки потерпілого виникають у особи з моменту подання слідчому, дізнавачу, прокурору відповідної заяви. Отже, незалежно від рішень слідчого, дізнавача чи прокурора, все повністю залежить від власних дій особи та її волевиявлення. У разі, якщо таке волевиявлення відсутнє, слідчий, дізнавач, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою. Фактично все залежить від волевиявлення самої особи. Жодного додаткового акцептування чи схвалення для вступу в кримінальне провадження у ролі потерпілого не вимагається. Мною проаналізовано досвід Чехії та Словаччини, кримінальне процесуальне законодавство яких також закріплює можливість особи відмовитися від своїх процесуальних прав, наданих їй законом як потерпілому, шляхом подання до правоохоронного органу чи суду відповідної заяви. Вказане потрібно імплементувати і в КПК України, адже питання «виходу» потерпілого з процесу наразі в ньому не врегульоване. На відміну від підозрюваного, обвинуваченого, процесуальний статус потерпілого набувається особою винятково за її згодою (волевиявленням). Логічно, що остання також повинна мати змогу відмовитися від цього статусу, якщо більше не бажає брати участь у кримінальному провадженні.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Ахтирська Н.М.: дякую, відповіддю задоволена.

Докторка юридичних наук, професорка Сергєєва Д.Б.: У своїй роботі Ви пропонуєте закріпити право потерпілого на відмову від участі у впізнанні, слідчому експерименті та освідуванні. Чи не перешкоджатиме це встановленню обставин вчиненого кримінального правопорушення та завданням кримінального судочинства?

Щиголь О.В.: Безперечно, зазначене негативно вплине на ефективність досудового розслідування, однак слід зважати, що є першочерговим: забезпечення прав особи чи наповнення фактично-доказової бази. Відповідно до статті 56 КПК України подання доказів, а також участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях є правами потерпілого, які здійснюються ним на власний розсуд. Окремо необхідно згадати про освідування та слідчий експеримент, де межа забезпечення поваги до честі й гідності особи є надзвичайно хиткою. Потерпілий не має примушуватися до участі у цих слідчих (розшукових) діях та повинен наділятися правом на відмову. У кримінальному провадженні насамперед вирішується кримінально-правовий конфлікт між підозрюваним/обвинуваченим та потерпілим, тож пріоритет у цьому разі має надаватися правам потерпілого.

Докторка юридичних наук, професорка Сергєєва Д.Б.: дякую, відповіддю задоволена.

Докторка юридичних наук, професорка Сергєєва Д.Б.: Ви пропонуєте обмежити часові межі пред'явлення цивільного позову стадією підготовчого провадження, виключивши право його подання на досудовому розслідуванні. Чи не звужуватиме це права потерпілого?

Щиголь О.В.: На досудовому розслідуванні певні обставини можуть бути ще не встановлені, а докази – не зібрані. Також існує ймовірність повідомлення про нову підозру, зміни повідомлення про підозру, встановлення інших підозрюваних та/або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за завдану підозрюваними шкоду. За таких обставин цивільний позов, що базувався на обставинах і доказах, котрі були наявні на певному етапі досудового розслідування, надалі може виявитися не повною мірою релевантним або ж цілковито нерелевантним. Це створює перешкоди для потерпілого і процесуально обтяжує кримінальне провадження. До того ж, якщо після пред'явлення позову досудове розслідування триває ще кілька місяців, не слід виключати ризик, що подана позовна заява та долучені до неї матеріали можуть бути втрачені стороною обвинувачення. Передчасне пред'явлення позову з огляду на зміну чи встановлення додаткових обставин здатне потягнути порушення правил підсудності. Вказане може ускладнити здійснення права потерпілого (цивільного позивача) на відшкодування шкоди та призвести до затягування кримінального провадження. З огляду на це, власне, пропоную передбачити, що цивільний позов може бути пред'явлений у підготовчому провадженні та після його закінчення, однак у будь-якому разі до оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта.

Докторка юридичних наук, професорка Сергєєва Д.Б.: дякую, відповіддю задоволена.

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: Законодавство не встановлює вичерпний перелік осіб, які мають право участі у провадженні щодо застосування запобіжних заходів. На практиці потерпілі, як правило, допускаються до судових засідань. У такому разі чи виправданою є потреба окремого закріплення права потерпілого на участь у розгляді питання про запобіжний захід?

Щиголь О.В.: Потерпілий не є учасником провадження на стадії досудового розслідування під час вирішення слідчим суддею клопотання про застосування запобіжного заходу або його зміну. Пункт 2 частини першої статті 56 КПК України закріплює лише право потерпілого бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження, однак не закріплює право участі потерпілого у вирішенні питання про обрання запобіжного заходу. Таким чином, потерпілий позбавлений можливості висловлювати свої думки, міркування й доводи, а також подавати слідчому судді/суду докази, котрі б доводили потребу застосування до підозрюваного, обвинуваченого відповідного запобіжного заходу. До судових засідань потерпілі переважно не допускаються (допускаються лише як вільні слухачі). Здійснюючи адвокатську діяльність та працюючи помічником адвоката, я мав змогу неодноразово в цьому

переконатися. Втім, іноді суд все ж дозволяє потерпілим та їх представникам взяти участь у засіданні, однак межі суддівського розсуду в такому разі не є прогнозованими. З огляду на це до КПК України необхідно внести відповідні зміни.

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: дякую, відповіддю задоволений.

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: Ви пропонуєте закріпити у КПК України засаду процесуального віктимоцентризму, що є спорідненою із концепцією людиноцентризму, яка була розроблена у доктрині адміністративного права. На Вашу думку, важливим є нормативне закріплення цієї засади чи існування реальних гарантій її дотримання? Чи поширюється процесуальний віктимоцентризм на юридичних осіб?

Щиголь О.В.: Безперечно, сама лише імплементація зазначеної засади в законодавство за відсутності інших комплексних змін ризикує стати черговою декларативною нормою, позбавленою будь-якого практичного сенсу. Процесуальний віктимоцентризм, як не лише теоретична, а й практична правова матерія, має стати рушієм нової концепції процесуального становища потерпілого і його представників, змінивши усталений підхід до здійснення кримінального провадження та вдосконаливши його. Розробляючи засаду процесуального віктимоцентризму, мною дійсно були запозичені напрацювання в галузі адміністративного права. Водночас варто зауважити, що за змістом статті 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути не лише фізична, а і юридична особа. З урахуванням цього дія процесуального віктимоцентризму, на відміну від вже згаданого людиноцентризму, повинна поширюватися і на юридичних осіб.

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: дякую, відповіддю задоволений.

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: У низці міжнародних документів виокремлюється поняття «жертва» як різновид поняття «потерпілий». На Вашу думку, чи потрібно запровадити у КПК України статус жертви, зокрема з метою диференціації потерпілих від різних кримінальних правопорушень?

Щиголь О.В.: Поняття «потерпілий» і «жертва» не розмежовуються в англійській мові та позначаються одним словом – «the victim». Отже, у цьому аспекті українська мова є більш багатоманітною. Законодавство багатьох іноземних країн дійсно містить додаткові забезпечувальні механізми для осіб, які постраждали від окремих категорій кримінальних правопорушень. В Україні також наявні певні напрацювання у цьому напрямі. Зокрема, до законодавства були внесені зміни, згідно з якими право на безоплатну вторинну правничу допомогу одержали потерпілі від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту. Втім, вважаю, що право потерпілих на правничу допомогу не має обмежуватися певними критеріями. Щодо поставленого запитання, потреба запровадження статусу жертви до КПК України, на мою думку, відсутня. Розмежування окремих категорій

потерпілих можливо здійснити на загальних підставах без нормативного запровадження терміну «жертва».

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: дякую, відповіддю задоволений.

PhD, асистент Неділько Я.В.: Чи використовували Ви у своєму дисертаційному дослідженні російськомовні джерела?

Щиголь О.В.: У моєму дисертаційному дослідженні використані джерела 2000 року авторства Тертишника В.М., видатного українського вченого-процесуаліста, 2004 року авторства Тодики Ю.М. і Тодики О.Ю., українських вчених, 2008 року авторства Авер'янова В.Б., українського вченого, 1975 року авторства Рабіновича П.М., українського вченого, 2014 року авторства Тлепової М.І., української вченої, яка переймається питаннями процесуального становища потерпілого під час досудового розслідування та іншими суміжними питаннями.

Кандидат юридичних наук, асистент Неділько Я.В.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: Як Ви ставитеся до змін, внесених до частини першої статті 55 КПК України, щодо визнання потерпілим адміністратора за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди?

Щиголь О.В.: Окреслені законодавчі зміни зумовлені практичною потребою забезпечення захисту прав власників облігацій у кримінальному провадженні. Я позитивно оцінюю ці зміни та вважаю розширення процесуального статусу потерпілого слушним. Щоправда, як справедливо зазначає Гловюк І.В., адміністратор є «квазіпредставником» реальних постраждалих – власників облігацій, адже безпосередньо йому шкода не завдається. Наведене певним чином деформує концепцію шкоди, яка покладена в основу законодавчої дефініції «потерпілий», однак це не є істотним недоліком. За аналогічними правилами беруть участь у кримінальному провадженні близькі родичі та члени сім'ї потерпілого (частина шоста статті 55 КПК України), адже формально їм теж не завдається безпосередня шкода.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: Як Ви оцінюєте позицію законодавця, втілену в КПК України 2012 року, щодо процесуального оформлення статусу потерпілого, порівнюючи з підходом, який був закріплений у КПК 1960 року? Раніше про визнання потерпілим виносилася постанова, у якій наводилися підстави й мотиви її прийняття.

Щиголь О.В.: На сьогодні права та обов'язки потерпілого виникають у особи з моменту подання слідчому, дізнавачу, прокурору відповідної заяви (а не з моменту її прийняття, реєстрації, затвердження тощо). Про це, зокрема, згадується у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року в справі № 439/397/17. Отже,

все повністю залежить від власних дій особи та її волевиявлення. У разі, якщо таке волевиявлення відсутнє, слідчий, дізнавач, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою. У 2012 році законодавець цілеспрямовано відмовився від визнання особи потерпілим шляхом винесення відповідної постанови, щоб особа якомога швидше і без невиправданих перешкод була залучена до кримінального провадження. Переконаний, що це було правильним рішенням. Гарантією захисту порушених прав особи є не суто надання їй процесуального статусу потерпілого, а здатність самостійного, усвідомленого й безперешкодного набуття такого статусу.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: У разі подання особою заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань можуть протягом певного часу не вноситися, а досудове розслідування – не розпочинатися. За таких обставин чи коректно вважати особу потерпілим, адже фактично процесуальний статус потерпілого виникає поза межами кримінального провадження?

Щиголь О.В.: Дійсно, у цьому аспекті між приписами статті 55 КПК України та загальною логікою побудови кримінального процесу простежується певна суперечність. Водночас відповідно до пункту 10 частини першої статті 3 КПК України кримінальне провадження – це не лише досудове розслідування та судове провадження, а й процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. Отже, можливо констатувати, що зародження кримінальних процесуальних правовідносин відбувається дещо раніше – на етапі подання заяви про вчинення кримінального правопорушення.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: У своїй доповіді Ви наголосили на потребі відшкодування шкоди потерпілому шкоди на стадії досудового розслідування. Водночас вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, належать до обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та мають бути встановлені судом через призму засади змагальності, пройшовши відповідну перевірку та оцінку. На Вашу думку, чи не існує тут протиріч?

Щиголь О.В.: Вважаю, що будь-які протиріччя відсутні. Загальне правило дослідження доказів у кримінальному процесі має низку винятків. Наприклад, суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються. У випадку з відшкодуванням шкоди потерпілий та підозрюваний мають право врегулювати це питання самостійно, визначивши розмір шкоди (компенсації) на власний розсуд, зокрема шляхом укладення угоди про примирення. Кримінальне провадження на підставі угод є диференційованою формою кримінального процесу, що

базується на концепції відновного правосуддя, в основу якої покладені інтереси потерпілого, вичерпання кримінально-правового конфлікту та усунення його негативних наслідків. Судове провадження на підставі угод не передбачає дослідження доказів у загальному порядку, що, однак, не свідчить про його процесуальну дефектність.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: Чи вважаєте Ви гарантією прав потерпілого обов'язкову участь прокурора у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, зважаючи, зокрема, на підхід Великої Палати Верховного Суду?

Щиголь О.В.: Вважаю, що за загальним правилом участь прокурора у судовому розгляді кримінальних проваджень, у тому числі у формі приватного обвинувачення, позитивно впливає на здійснення, охорону та захист прав потерпілого. Водночас у випадках, коли потерпілий не поділяє позицію сторони обвинувачення та, наприклад, не зацікавлений у здійсненні кримінального провадження, не має у ньому жодного суб'єктивного інтересу або ж взагалі сприяє стороні захисту (виправдовує обвинуваченого, просить призначити йому м'якше покарання тощо), участь прокурора у не може розглядатися як самостійна гарантія прав потерпілого.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: дякую, відповіддю задоволений.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: Чи досліджували Ви особливості забезпечення прав потерпілого в умовах воєнного стану?

Щиголь О.В.: У дисертаційній роботі досліджувалися зміни, що вносилися до кримінального процесуального законодавства України під час дії воєнного стану. Більшість змін спрямовані на розширення прав сторони обвинувачення та надання органам кримінальної юстиції нових механізмів задля досягнення завдань кримінального провадження. Наведене позитивно вплинуло на ступінь забезпечення прав потерпілого, однак лише опосередковано, індиректно. Водночас змін, які б безпосередньо надавали потерпілому додаткові права, зміцнювали гарантії існуючих прав, було запроваджено вкрай мало. Можливо, аспекти, про які йдеться у Вашому запитанні, були недостатньо розкриті у роботі, залишаючи простір для дискусії, однак вважаю, що це має становити предмет окремого наукового дослідження.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: дякую, відповіддю задоволений.

Після відповідей на запитання виступили:

<u>Науковий керівник</u> – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики Кучинська О.П.: Дисертаційна робота Щиголя Олега Володимировича є вкрай актуальною та містить наукову новизну. Потерпілий є одним із центральних учасників кримінального провадження, проте на стадії досудового розслідування обсяг його прав є недостатнім, а наявні права

часто є неефективними та не забезпечуються належними гарантіями. Зміни, що вносяться до кримінального процесуального законодавства України протягом останніх років, переважно зосереджуються на протистоянні сторін обвинувачення та захисту, оминаючи участь у кримінальному провадженні потерпілого та його представників.

Протягом усього кримінального провадження потерпілий та його представники переважно знаходяться в несприятливому становищі, виконуючи допоміжну (факультативну) роль. Це унеможливлює належний захист порушених прав потерпілого, робить його штучним, ілюзорним, що, звісно, є неприпустимим у правовій державі, суперечить принципу верховенства права та не узгоджується з концепцією відновного правосуддя.

З огляду на це існує потреба у системному дослідженні та вирішенні проблемних питань у площині забезпечення прав потерпілого на стадії досудового розслідування.

Дисертація Щиголя Олега Володимировича на тему «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні» є завершеним науковим дослідженням, що має творчий характер, виконане особисто, а також вносить вагомий вклад у забезпечення прав потерпілого і тематику кримінальних процесуальних гарантій. Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України з дотриманням правил академічної доброчесності.

Таким чином, існують усі підстави рекомендувати дисертаційну роботу до захисту та просити Вчену раду Навчально-наукового інституту права звернутися до Національного агентства з питань оцінювання якості освіти з клопотанням про утворення разової спеціалізованої вченої ради для проведення захисту дисертаційної роботи. У зв'язку з цим прошу кафедру та шановну головуючу підтримати Олега Володимировича у його наукових творчих пошуках та рекомендувати роботу до захисту.

Рецензенти дисертаційної роботи наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання та зауваження.

Кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Костюченко О.Ю.: Дисертаційна робота Щиголя Олега Володимировича характеризується високим рівнем наукового аналізу, про що, зокрема, свідчить емпірична база дослідження. Здобувач виокремив актуальні питання у сфері забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні та сформулював 9 авторських пропозицій, які містять елементи наукової новизни та мають практичну цінність. Дослідження розроблене з урахуванням потреб теорії та практики кримінального процесуального права. На увагу заслуговує значна кількість наукових праць, опублікованих здобувачем за темою дисертаційної роботи.

Водночас вважаю за потрібне висловити окремі зауваження дискусійного характеру щодо положень дисертаційної роботи.

1. Пропозиція наділення потерпілого та його представників статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом) є дискусійною. Здобувачу варто було окремо проаналізувати підхід, втілений у Статуті кримінального судочинства 1864 року, за якого потерпілий визнавався приватним обвинувачем та

належав до сторони обвинувачення, маючи низку процесуальних прав та їх гарантій. Концепція надання потерпілому статусу приватного обвинувача, її переваги та/або недоліки не були повною мірою розкриті у дисертаційному дослідженні. Крім того, виокремлення потерпілої сторони є проблематичним у розрізі функціональної належності потерпілого та його представників у кримінальному процесі.

2. Пропозиція обмежити часові межі пред'явлення цивільного позову стадією підготовчого провадження потребує додаткового обґрунтування. У цьому контексті доцільно дослідити випадки, за яких особа перебуває в стані, який унеможливлює подання нею відповідної заяви, цивільного позову, вчинення процесуальних дій.

3. Запропонована концепція процесуального віктимоцентризму супроводжується ризиком обмеження прав інших учасників кримінального провадження та порушенням процесуального балансу в кримінальному провадженні. Відповідно до статті 2 КПК України завданнями кримінального провадження, зокрема, є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження з тим, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Законодавство не пріоритизує будь-кого з учасників кримінального провадження, проголошуючи натомість принципи рівності та змагальності.

Водночас це не є недоліками дисертації, а лише підвищує актуальність та дискусійність дисертаційного дослідження.

Повністю підтримую дисертанта та вважаю, що представлена дисертація може бути рекомендована до захисту як завершене наукове дослідження, що має творчий характер, виконане особисто, а також вносить вагомий вклад у забезпечення прав потерпілого і тематику кримінальних процесуальних гарантій. Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України з дотриманням правил академічної доброчесності.

Кандидат юридичних наук, доцент Мірошников О.Ю.: Актуальність обраної теми є беззаперечною. Проблематика гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні та на інших стадіях кримінального провадження завжди посідала провідне місце серед доктринальних проблем кримінальної процесуальної науки. Здобувач проаналізував значну кількість джерел, що забезпечило всебічність та обґрунтованість сформульованих висновків і пропозицій. Джерельна база включає значну кількість праць вчених Київської школи кримінального процесуального права, зокрема представників Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Архітектоніка роботи обрана вдало та логічно розкриває основні положення дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи актуальність і високий науковий рівень проведеного дослідження Щиголя Олега Володимировича, його обґрунтованість і достовірність, наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, відповідність роботи встановленим вимогам, слід висловити деякі зауваження, що потребують уточнення або додаткового обґрунтування чи урахування в подальшій науковій діяльності.

1. У тексті дисертаційної роботи, зокрема в назві підрозділу 2.1, використовуються поняття «процесуальний статус» та «процесуальне становище», які

ототожнюються здобувачем. У науці кримінального процесуального права та в інших галузях юридичної науки зустрічаються різні підходи щодо співвідношення наведених понять, зміст яких доцільно було б окремо розкрити та проаналізувати їх в аспекті забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

2. Підтримуючи концепцію створення Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим, здобувач зазначає, що з огляду на потребу ефективного та своєчасного поновлення порушених прав потерпілих така шкода має бути відшкодована якнайшвидше – на досудовому розслідуванні. Водночас у такому разі високим є ризик зловживань, пов'язаних із прагненням осіб до незаконного збагачення. На мою думку, доцільно було окреслити шляхи попередження та протидії наведеним зловживанням з достатнім ступенем обґрунтування кожної з висловлених пропозицій.

Разом із тим висловлені зауваження та пропозиції переважно спрямовані на уточнення та доповнення окремих пропозицій дисертанта і не стосуються концептуальних положень дисертації, можуть слугувати предметом наукової дискусії в процесі публічного захисту, а тому істотно не впливають на загальний висновок та позитивну оцінку дисертаційного дослідження. З огляду на це я підтримую пропозицію про рекомендацію дисертаційного дослідження до захисту.

Докторка юридичних наук, професорка Мельничук Н.О.: Просимо дисертанта надати відповіді на висловлені рекомендації та зауваження рецензентів.

Щиголь О.В.: Дякую рецензентам за увагу до мого дисертаційного дослідження. Пропозиції та зауваження рецензентів є слушними та розкривають окремі дискусійні аспекти роботи. Рекомендації та зауваження обов'язково будуть враховані. Надалі планується робота над монографією, що стане чудовою нагодою для вдосконалення власних наукових результатів.

У обговоренні дисертаційної роботи взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Гринюк В.О.: Здобувач володіє ґрунтованими знаннями з обраної тематики та у поєднанні з практичним досвідом вдало використав їх у дисертаційному дослідженні. Безперечно, окремі положення роботи є дискусійними, однак висновки та пропозиції дисертанта заслуговують на увагу, зокрема щодо формування самостійної віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, нової засади (принципу) кримінального провадження. Робота Щиголя Олега Володимировича, безперечно, збагатить науку кримінального процесуального права.

Рекомендую дисертацію до захисту в спеціалізованій вченій раді.

PhD, асистент Неділько Я.В.: Вважаю за потрібне навести окремі рекомендації технічного характеру, що можуть бути враховані здобувачем. Зважаючи на вимоги до структурних елементів дисертації, встановлені Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (у редакції від 12 липня 2019 року), на титульному аркуші доцільно двічі зазначити найменування закладу вищої освіти. Оскільки у вступі

подається загальна характеристика дисертації, варто прибрати посилання, яке наводиться на початку вступу. Дисертант виокремлює проміжний етап досудового розслідування, який, однак, коректніше іменувати наступним етапом.

Підтримую дисертаційну роботу та рекомендую її до захисту.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Сиза Н.П.: Дисертаційне дослідження Щиголя Олега Володимировича є ґрунтовним та заслуговує на позитивну оцінку. Окремі аспекти роботи є дискусійними, що одержало вияв у запитаннях, поставлених членами кафедри. Водночас на усі запитання здобувач надав вичерпні та аргументовані відповіді.

Робота заслуговує на рекомендацію та може бути подана до захисту.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Ахтирська Н.М.: Підтримую думку колег. Дисертаційне дослідження є об'ємним, кожне його положення є обґрунтованим та достатнім чином аргументованим.

Підтримую роботу та бажаю успішного захисту в спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, професор Шибіко В.П.: Наявність у здобувача практичного досвіду позитивно вплинуло на підготовку дисертаційної роботи. Обрана тема є надзвичайно актуальною, попри усі зміни, що вносилися та продовжують вноситися до кримінального процесуального законодавства України. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У світлі цього конституційного положення гарантування прав потерпілого на досудовому розслідуванні вимагає повного та всебічного дослідження. Здобувач використав значну кількість наукової літератури, проаналізував судову практику та, керуючись результатами проведеного опитування, визначив власну позицію щодо низки проблемних питань. Висновки та пропозиції дисертанта мають високий ступінь достовірності та заслуговують на увагу.

Підтримую роботу та рекомендую її до захисту.

ВИСНОВОК
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Щиголя Олега Володимировича на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Обґрунтування вибору теми дослідження. Створення належних умов для здійснення учасниками кримінального провадження своїх прав, свобод та законних інтересів, їх охорона й захист потребують запровадження у кримінальний процес розгалуженої системи гарантій, що покликані забезпечити дієвість та ефективність існуючих законодавчих положень. Гарантії є чинником, який надає правам реальний характер, сповнює їх змістом.

Законодавство та практика його застосування повинні забезпечувати (гарантувати) права усіх без винятку учасників кримінального провадження, однак на

першочергову увагу все ж заслуговує потерпілий. За загальним правилом потерпілим є особа, яка зазнала фізичної, майнової та/або моральної шкоди унаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Попри значний науковий внесок, гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні все ще супроводжуються багатьма проблемами. Концепт кримінальних процесуальних гарантій та гарантій прав учасників кримінального провадження є невизначеним і погляди вчених на нього різняться. Значна кількість наукових праць обмежується фрагментарним аналізом гарантій прав потерпілого, їх окремих аспектів; щодо низки питань у наукових колах тривають дискусії. Крім того, пропозиції вчених не знаходять відображення в правотворчій та правозастосовній діяльності, залишаються без належної уваги.

64,43 % респондентів (22,82 % адвокатів, 12,08 % слідчих, 19,46 % прокурорів, 10,07 % суддів) зазначили, що норми кримінального процесуального законодавства та органи кримінальної юстиції у своїй практичній діяльності мають насамперед забезпечувати права та інтереси саме потерпілого.

Визначення місця гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження, з'ясування ролі та функціонального призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначення ознак цих гарантій, їх класифікація потребують ґрунтовного та системного опрацювання.

У цьому контексті необхідно дослідити поняття «потерпілий», що закріплене в КПК України, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу, окреслити коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування, проаналізувати існуючі кримінально-процесуальні функції та з'ясувати, до якої з них належить потерпілий і чи може належати взагалі.

Значний науковий інтерес породжує дослідження гарантій права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності та ефективності, з-поміж іншого: право потерпілого на інформацію, право на збирання та подання доказів, право на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, право на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб, право на професійну правничу допомогу. Окремого дослідження вимагає право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, а також його втілення на стадії досудового розслідування.

Гарантії прав потерпілого можливо диференціювати та дослідити на початковому, проміжному та завершальному (прикінцевому) етапах досудового розслідування, оскільки на кожному з них діють або принаймні зберігають свою дієвість гарантії, котрі для інших етапів досудового розслідування є незастосовними, непритаманними (темпоральні гарантії).

Послуговуючись результатами, одержаними в ході наукового дослідження, важливо сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі кримінального процесу та криміналістики

Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Тему дисертації «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні» затверджено рішенням Вченої ради Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка 23 листопада 2020 року (протокол № 9).

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (Указ Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273), пріоритетних напрямків «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21). Тематика дослідження пов'язана з Національною стратегією у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та Планом дій з її реалізації на 2021-2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р).

Мета і завдання дослідження. *Метою роботи* є виявлення теоретичних і прикладних проблем у площині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні, їх вирішення шляхом розроблення науково-обґрунтованих висновків та пропозицій, у тому числі щодо внесення змін і доповнень до КПК України, інших нормативно-правових актів.

Досягнення поставленої мети потребує розв'язання наступних *завдань:*

1) дослідити поняття «кримінальні процесуальні гарантії» та здійснити його співвідношення з поняттям «гарантії прав учасників кримінального провадження». Здійснити співвідношення інших суміжних понять. Встановити форму закріплення та форму вираження гарантій, їх зміст, напрями дії та інші сутнісні ознаки. Надати теоретико-правове визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження»;

2) визначити місце гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження;

3) з'ясувати роль та функціональне призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначити ознаки цих гарантій, класифікувати їх;

4) дослідити поняття «потерпілий», закріплене в КПК України, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу, окреслити коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування;

5) проаналізувати існуючі кримінально-процесуальні функції та з'ясувати, до якої з них належить потерпілий і чи може належати взагалі;

6) дослідити гарантії права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності та ефективності, серед іншого проаналізувати:

– право потерпілого на інформацію;
– право на збирання та подання доказів;
– право на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях;
– право на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб;
– право на професійну правничу допомогу.

Окремо дослідити право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, а також його втілення на стадії досудового розслідування;

7) дослідити гарантії прав потерпілого на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому);

8) сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері забезпечення (гарантування) прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілого, взаємодія потерпілого з іншими учасниками кримінального провадження.

Предметом дослідження є гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

Методи дослідження обрані з урахуванням його мети, завдань, об'єкта й предмета. При написанні дисертації використано систему загальних та спеціальних методів наукового пізнання.

Метафізичний метод дозволив розглянути правові явища як окремі, самостійні, розкрити їх внутрішню будову. За допомогою цього методу досліджено поняття «кримінальні процесуальні гарантії», а також надано визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження» (підрозділ 1.1), виокремлено ознаки гарантій прав потерпілого (підрозділ 1.2), здійснено їх класифікацію (підрозділ 1.3). *Діалектичний метод* наукового пізнання надав можливість здійснити співвідношення окремих понять (підрозділ 1.1), дослідити правову природу гарантій прав потерпілого, їх місце в системі гарантій прав учасників кримінального провадження, зв'язок з іншими інститутами кримінального процесу (підрозділи 1.2, 1.3), розглянути питання, що досліджуються, в динаміці. Разом із тим вказаний метод сприяв розумінню предмета дослідження в аспекті поєднання потреб наукової та практичної діяльності. *Системно-структурний метод* використовувався для здійснення класифікації кримінальних процесуальних гарантій (підрозділ 1.1) та гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні (підрозділ 1.3). *Метод тлумачення правових приписів* допоміг з'ясувати зміст зафіксованих у різних джерелах правових норм. *Порівняльно-правовий метод* застосовано у процесі співставлення матеріалів судової практики в частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування, виявлення відмінностей у правозастосуванні (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2 та інші), порівнянні кримінального процесуального законодавства різних країн. *Метод системного аналізу* забезпечив виявлення прогалин, колізій та недоліків у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України. *Метод моделювання та формально-логічний метод* дозволили сформулювати висновки й пропозиції щодо удосконалення норм кримінального процесуального законодавства стосовно

розширення кола гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні, а також вдосконалення існуючих гарантій (розділи 2, 3). *Соціологічний метод* надав можливість оцінити погляди практичних працівників на окремі питання теорії та практики кримінального процесу. *Статистичний метод* використовувався при узагальненні результатів, отриманих у процесі дослідження практики національних судів, результатів проведеного анкетування (опитування).

Інформаційну та емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять: національні, міжнародні та іноземні нормативно-правові акти; практика національних судів України (39 ухвал слідчих суддів, 9 ухвал судів, 16 постанов ВС, 3 вироки), рішення ЄСПЛ; результати анкетування 54 адвокатів, 30 слідчих, 44 прокурорів, 21 судді (усього 149 респондентів); наукові праці в галузі кримінального процесу та інших галузях юридичної науки. Крім того, здобувачем використано власний досвід роботи адвокатом та помічником адвоката.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є системним науковим дослідженням, у якому аналізується низка концептуальних і важливих для теорії та правозастосування питань, пов'язаних із гарантуванням прав потерпілого на досудовому розслідуванні. Основні авторські висновки виносяться на захист та містять елементи наукової новизни.

За результатами проведеного дослідження сформульовано і обґрунтовано, зокрема, такі наукові положення, висновки й пропозиції:

вперше:

– гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні (весь їх масив) поділено на дві відносно самостійні групи: 1) універсальні – мають загальний характер і дістають свій вияв на всіх етапах досудового розслідування; 2) темпоральні – діють (принаймні зберігають свою дієвість) на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому);

– запропоновано надавати статус потерпілого громадським об'єднанням, фермерським господарствам та іншим утворенням без статусу юридичної особи, створення та діяльність яких прямо передбачені законом;

– обґрунтовано необхідність виокремлення нової, віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, як вираженого в законі напряму процесуальної діяльності потерпілого та його представників, у тому числі на стадії досудового розслідування;

– у розрізі забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні розроблено самостійну засаду (принцип) кримінального провадження – процесуальний віктимоцентризм; визначено змістовне наповнення вказаної засади, запропоновано імплементувати її в кримінальне процесуальне законодавство України та практику його застосування;

– сформовано якісно нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні, котра передбачає наділення їх статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом), та, як наслідок, надання цим учасникам кримінального провадження широкого кола процесуальних прав і їх гарантій;

– враховуючи вольовий аспект участі потерпілого в кримінальному провадженні, пропонується закріпити право особи відмовитися від процесуального статусу потерпілого шляхом подання відповідної заяви про це;

– запропоновано надати потерпілому право самостійно залучати перекладача та спеціаліста (як альтернативу їх залучення прокурором чи слідчим суддею) під час досудового розслідування;

– запропоновано закріпити в КПК України заборону примусового освідування потерпілого, а також внести до статті, котра регламентує його здійснення, окремі зміни;

– наголошується на потребі встановити у КПК України обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора забезпечити проведення психологічної експертизи з метою визначення розміру моральної шкоди, завданої потерпілому, якщо останній заявив про це відповідне клопотання.

удосконалено:

– поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження» шляхом окреслення в ньому форми закріплення і форми вираження гарантій, їх змісту, напрямів дії та інших сутнісних ознак (фактично запропоновано власний, авторський підхід); особливості співвідношення цього поняття з іншими суміжними поняттями;

– розуміння ролі та функціонального призначення гарантій прав потерпілого в кримінальному процесі України;

– класифікацію гарантій прав потерпілого;

– законодавчу дефініцію поняття «потерпілий»;

– наукові підходи щодо моменту виникнення в особи процесуального статусу потерпілого, «появи» цього учасника кримінального провадження;

– теоретичні напрацювання стосовно запровадження інституту правонаступництва потерпілого та вдосконалення інституту законного представництва потерпілого;

– пропозиції стосовно запровадження в законодавство інституту запиту потерпілого;

– теоретичні підходи та пропозиції щодо надання потерпілому права самостійно звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів, а також права брати участь у розгляді такого клопотання, незалежно від суб'єкта його подання;

– пропозиції стосовно здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні, якщо у ньому бере участь неповнолітній потерпілий;

одержали подальший розвиток:

– пропозиції передбачити в КПК України, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної шкоди;

– теоретичні підходи щодо надання потерпілому права самостійно залучати експертну установу, експерта або експертів для підготовки висновку на стадії досудового розслідування;

– напрацювання науковців стосовно уповноваження потерпілого збирати не лише копії документів, а їх оригінали;

– пропозиції наділити потерпілого правом ініціювати власний допит у порядку статті 225 КПК України з метою депонування показань безпосередньо перед слідчим суддею;

– пропозиції щодо закріплення права потерпілого на безоплатну професійну правничу допомогу (представництво) протягом досудового розслідування;

– гарантії права потерпілого на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, теоретичні узагальнення, висновки й пропозиції можуть бути використані:

– *у правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення законодавчого регулювання кримінальних процесуальних відносин у частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування – шляхом внесення змін та доповнень до КПК України та інших нормативно-правових актів (повідомлення Апарату Верховної Ради України про одержання звернення та передання його в Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 25 вересня 2023 року вих. № 09/15-2023/209161);

– *у правозастосовній діяльності* – для забезпечення ефективної участі потерпілих на стадії досудового розслідування, належного ставлення до них з боку інших суб'єктів кримінального процесу; для підвищення дієвості представництва потерпілих адвокатами (акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність адвокатського об'єднання «Національна колегія адвокатів» від 20 вересня 2023 року вих. № 37Н, адвокатського об'єднання «Вишневий і партнери» від 20 вересня 2023 року вих. № 81, адвокатського об'єднання «Яр. ВАЛ» від 21 вересня 2023 року вих. № 21-09/2023 та адвокатського об'єднання «ДЖІ ЕНД ДІ» від 02 жовтня 2023 року вих. № 1/02/10);

– *у науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень кримінальних процесуальних гарантій, гарантій прав учасників кримінального провадження загалом та гарантій прав потерпілого зокрема, участі цього учасника кримінального провадження і його представників на стадії досудового розслідування, процесуального статусу (становища) потерпілого, а також інших пов'язаних із цим питань; надання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України в зазначеній площині (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 вересня 2023 року);

– *у навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінально-процесуальне право», «Актуальні проблеми кримінального процесу України», «Змагальне кримінальне судочинство» (акти впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 вересня 2023 року, навчальний процес Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 02 жовтня 2023 року); для підготовки підручників (їх окремих розділів, глав, параграфів), навчальних і довідкових посібників, методичних рекомендацій тощо.

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації висновки та положення обґрунтовані на підставі власних досліджень. Нові наукові результати

отримані дисертантом особисто. У співавторстві опубліковані окремі наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

– 4 наукові статті у наукових фахових виданнях категорії «Б», а саме:

1. Кримінально-правова кваліфікація діяння за статтею 190 КК України (шахрайство) в разі відсутності власника майна (потерпілого) та завдання йому шкоди: теоретичні аспекти й виклики правозастосування (*Юридична Україна.* 2021. № 4. С. 28-36).

2. Поняття та зміст доступу до правосуддя в кримінальному процесі України (*Вісник кримінального судочинства.* 2019. № 3. С. 20-30) (опубліковано до початку навчання здобувача в аспірантурі).

3. Окремі проблеми процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні (*Вісник кримінального судочинства.* 2019. № 1. С. 18-25) (опубліковано до початку навчання здобувача в аспірантурі).

4. Гарантії прав особи при проведенні освідування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення (*Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 4. С. 54-62) (опубліковано до початку навчання здобувача в аспірантурі).

– 1 наукова стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних «Scopus», а саме Current issues of legal regulation of surrogate maternity and enforcement of rights of surrogate mothers (*Wiadomo ści Lekarskie.* 2020. 73(12). P. 2871-2876).

Дисертація є самостійним науковим дослідженням автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та ідеї дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права (раніше – Інституту права) Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи» (м. Львів, 23 вер. 2022 р.), «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 27 трав. 2022 р.), «Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи» (м. Одеса, 20 лист. 2021 р.), «Застосування в національному судочинстві стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року» (м. Хмельницький, 22 жовт. 2021 р.), «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 04-05 черв. 2021 р.), «Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики» (м. Київ, 21 трав. 2021 р.), «Економіка, фінанси, облік і право: актуальні питання і перспективи розвитку» (м. Полтава, 19 трав. 2021 р.), «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (м. Полтава, 17 бер. 2021 р.), «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (м. Київ, 19 лист. 2020 р.; м. Київ, 05 лист. 2019 р.).

Публікації. Положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображені у 21 публікації: 8 статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 2 статтях у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напряму, за яким підготовлено

дисертацію здобувача, 1 статті у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних «Scopus», та 10 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: Крім того, здобувач є співавтором навчального посібника «Кримінальний процес України» (видання 2021, 2022 та 2023 років).

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. O. Shchyhol. Correlation of the procedural status of a victim with the procedural statuses of an applicant and a civil plaintiff in criminal proceedings. Knowledge, Education, Law, Management. 2023. № 4 (56). P. 312-320.
2. O. Shchyhol. Comparative legal analysis of criminal procedural legislation of Ukraine and other Eastern European countries in terms of establishing certain victims' rights and their guarantees at the pre-trial investigation. Recht der Osteuropäischen Staaten. 2022. № 1. S. 34-41.
3. Щиголь О. Нова концепція процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні з урахуванням засади процесуального віктимоцентризму. Юридичний вісник. 2021. № 2. С. 177-185.
4. Щиголь О. Забезпечення прав потерпілого на збирання та подання доказів під час досудового розслідування. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3. С. 289-295.
5. Щиголь О. Збирання потерпілим копій документів під час здійснення кримінального провадження: проблемні питання. Вісник кримінального судочинства. 2020. № 3-4. С. 178-187.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Щиголь О.В. Трансформація гарантій прав потерпілого під час воєнного стану: праксеологічний аспект. Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи: матер. круглого столу (м. Львів, 23 вер. 2022 р.). Л., 2022. С. 253-258.
7. Щиголь О.В. Науково-практичний огляд законодавчих змін, пов'язаних із наданням окремим категоріям потерпілих права на безоплатну вторинну правову допомогу в кримінальному провадженні. Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 27 трав. 2022 р.). Х., 2022. С. 92-94.
8. Щиголь О.В. Гарантії прав потерпілого на стадії досудового розслідування як запорука досягнення завдань кримінального провадження. Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20 лист. 2021 р.). О., 2021. С. 138-143.
9. Щиголь О.В. Роль Європейської конвенції з прав людини та протоколів до неї у механізмі забезпечення прав потерпілого в кримінальному провадженні. Застосування в національному судочинстві стандартів Конвенції про захист прав

людини і основоположних свобод 1950 року: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22 жовт. 2021 р.). Х., 2021. С. 133-135.

10. Щиголь О.В. Щодо потреби здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні у разі участі в ньому неповнолітнього потерпілого. Сучасне правотворення: питання теорії та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 04-05 черв. 2021 р.). Д., 2021. С. 120-123.

11. Щиголь О. Щодо процесуальної участі потерпілого у вирішенні питання про застосування запобіжного заходу. Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21 трав. 2021 р.). К., 2021. Т. 2. С. 174-176.

12. Щиголь О.В. Визначення розміру моральної шкоди, завданої потерпілому, шляхом проведення експертизи на стадії досудового розслідування: окремі питання. Економіка, фінанси, облік і право: актуальні питання і перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 19 трав. 2021 р.). П., 2021. Ч. 2. С. 50-52.

13. Щиголь О.В. Новий підхід до процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні. Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 17 бер. 2021 р.). П., 2021. Ч. 2. С. 78-80.

14. Щиголь О.В. Актуальні питання проведення експертизи на стадії досудового розслідування за ініціативою потерпілого. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19 лист. 2020 р.). К., 2020. С. 651-655.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

15. Щиголь О.В. Проблематика належності потерпілого до конкретної кримінально-процесуальної функції. Збірник матеріалів конкурсу з актуальних питань розвитку кримінологічної віктимології. 2021. С. 106-113.

16. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Кримінально-правова кваліфікація діяння за статтею 190 КК України (шахрайство) в разі відсутності власника майна (потерпілого) та завдання йому шкоди: теоретичні аспекти й виклики правозастосування. Юридична Україна. 2021. № 4. С. 28-36.

17. Oksana P Kuchynska, Oksana Y Kashyntseva, Oleh V Shchyhol. Current issues of legal regulation of surrogate maternity and enforcement of rights of surrogate mothers. Wiadomo ści Lekarskie. 2020. 73(12). P. 2871-2876.

18. Щиголь О.В. Порядок проведення експертизи відповідно до КПК України в редакції Закону № 187-IX від 04.10.2019: переваги та недоліки. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 05 лист. 2019 р.). К., 2019. С. 638-642.

19. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Поняття та зміст доступу до правосуддя в кримінальному процесі України. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 3. С. 20-30.

20. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Окремі проблеми процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства. 2019. № 1. С. 18-25.

21. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Гарантії прав особи при проведенні освідування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 4. С. 54-62.

22. Кримінальний процес України: навч. посіб.; за заг.ред. О.П. Кучинської, Ю.В. Циганюк. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 652 с.

23. Кримінальний процес України: навч. посіб., 2-ге видання, доповнене / кол. авторів; за заг. ред. О.П. Кучинської, Ю.В. Циганюк. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 476 с.

24. Кримінальний процес України: навч. посіб. кол. авторів; за заг. ред. О.П. Кучинської, Ю.В. Циганюк. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 448 с.

Структура дисертації зумовлена метою, завданнями, предметом і логікою дослідження та композиційно складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів та шість пунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Обсяг дисертації – 358 сторінок, із них основний текст викладено на 198 сторінках. Список використаних джерел (337 найменувань) становить 39 сторінок, додатки – 102 сторінки.

У першому розділі роботи здобувач здійснив загальну характеристику гарантій у кримінальному провадженні, а саме: 1) проаналізував наукові підходи до визначення поняття «кримінальні процесуальні гарантії», дослідив його співвідношення з поняттям «гарантії прав учасників кримінального провадження», а також співвідношення інших суміжних понять; 2) визначив місце гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження; 3) дослідив роль та функціональне призначення гарантій прав потерпілого у кримінальному процесі України, навів їх класифікацію.

Другий розділ роботи присвячено універсальним гарантіям потерпілого на стадії досудового розслідування, до яких здобувач відніс: процесуальний статус (становище) потерпілого, гарантії права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні, а також права впливати на його хід і результати (право потерпілого на інформацію, право потерпілого збирати та подавати докази слідчому, дізнавачу прокурору і слідчому судді, право потерпілого на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, право потерпілого оскаржувати рішення, дії та бездіяльність уповноважених осіб, ухвал слідчого судді, право потерпілого користуватися професійною правничою допомогою). Досліджено право потерпілого на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди.

У межах третього розділу здійснюється аналіз гарантій прав потерпілого на окремих етапах досудового розслідування (темпоральні гарантії), а саме на початковому етапі розслідування, на проміжному та завершальному (прикінцевому) етапах розслідування.

Характеристика особистості здобувача. Щиголь Олег Володимирович з 01.10.2020 року і дотепер навчається в аспірантурі на кафедрі кримінального процесу

та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Щиголь Олег Володимирович повністю виконав освітньо-наукову програму на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю 081 «Право», а також самостійно здійснив наукове дослідження за темою дисертаційного дослідження.

Під час підготовки дисертації та виконання індивідуального плану Щиголь Олег Володимирович зарекомендував себе як відповідальний, цілеспрямований та дисциплінований аспірант, який має відповідні наукові знання, що є достатніми для проведення власного самостійного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне значення, а також можуть бути використані у практичній діяльності.

Навчаючись у аспірантурі, Щиголь Олег Володимирович відвідував заняття та проходив усі форми поточного та підсумкового контролю, що передбачені навчальним планом, а також освітньо-науковою програмою аспірантури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Таким чином, Щиголь Олег Володимирович оволодів ґрунтовними професійними знаннями та універсальними навичками дослідника, зокрема методологією та методами наукового аналізу, усної та письмової презентації результатів власного дослідження, підготовкою та проведення навчальних занять, що є достатнім для здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість і доступність сприйняття.

Рецензенти рекомендують: відповідно до **п. 15** Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, ***пропонується такий склад разової ради:***

Голова ради: Сергєєва Діана Борисівна, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти: Костюченко Олена Юріївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мірошников Іван Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Тетерятник Ганна Костянтинівна, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ.

Туманянц Ануш Робертівна, кандидатка юридичних наук, професорка, доцентка кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Усі члени разової спеціалізованої вченої ради не мають реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача **Щиголя Олега Володимировича** (зокрема, є його близькими особами) та/або його наукового керівника.

За результатами попередньої експертизи дисертації **Щиголя Олега Володимировича** та повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Щиголя Олега Володимировича на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Щиголя О.В. відповідає спеціальності 081 Право та вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах),** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, **п. п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Щиголя О.В. на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

4. Рекомендувати вченій раді Навчально-наукового інституту права затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради: Сергєєва Діана Борисівна, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти: Костюченко Олена Юріївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мірошников Іван Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Тетерятник Ганна Костянтинівна, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ.

Туманянц Ануш Робертівна, кандидатка юридичних наук, професорка, доцентка кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Щиголя Олега Володимировича

«За» – 12

«Проти» – немає

«Утрималися» – немає

Презентація Щиголя Олега Володимировича на 33 сторінках додається.

Директорка
Навчально-наукового
інституту права,
докторка юридичних наук, професорка **Оксана ВАСИЛЬЧЕНКО**

Головуюча на засіданні:
заступник директорки Навчально-
наукового інституту права
з науково-педагогічної роботи,
докторка юридичних наук, професорка **Наталія МЕЛЬНИЧУК**

Секретарка засідання –
ст. лаборант кафедри **Наталія ЧЕРНЯВСЬКА**

Кафедра кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
КНУ імені Тараса Шевченка

ГАРАНТІЇ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

ЩИГОЛЬ ОЛЕГ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право

Київ – 2024

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Участь потерпілого в кримінальному провадженні, його процесуальний статус (становище), здійснення потерпілим своїх прав на стадії досудового розслідування, їх охорона й захист, забезпечення (гарантування) цих прав неодноразово ставали предметом досліджень Ю.П. Аленіна, С.А. Альперта, М.О. Буртового, В.Г. Буткевича, О.П. Герасимчука, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренка, М.І. Гошовського, Ю.М. Грошевого, Ю.О. Гурджі, С.В. Давиденко, Є.В. Діденка, Д.Ю. Кавуна, Х.Р. Кахнич, М.В. Кікалішвілі, О.Ю. Костюченко, О.П. Кучинської, В.Т. Маляренка,Н.В. Михайлової, І.Ю. Мірошникова, В.Т. Нора, С.І. Перепелиці, В.П. Півненка, М.А. Погорецького, В.Г. Пожара, І.В. Ракіпової, Д.Б. Сергєєвої, А.А. Страшок, І.І. Татарина, Г.К. Тетерятник, І.А. Тітка, М.І. Тлепової, А.Р. Туманянц, Ж.В. Удовенко, Н.Б. Федорчука, Ю.В. Циганюк, І.І. Цилюрик,Л.І. Шаповалової, В.П. Шибіка.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На окрему увагу, зокрема, заслуговують такі сучасні наукові доробки:

– дисертаційне дослідження І.В. Ракіпової («Теоретичні, правові та праксеологічні засади правозахисної комунікації потерпілого у кримінальному провадженні», 2023 рік);

– дисертаційне дослідження А.А. Страшок («Процесуальне становище суб'єктів кримінального процесу, які здійснюють функцію сприяння кримінальному провадженню», 2022 рік);

– дисертаційне дослідження М.О. Буртового («Процесуальні права потерпілого та їх реалізація на стадії досудового розслідування», 2022 рік);

– дисертаційне дослідження І.І. Цилюрик («Гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) дій», 2020 рік);

– дисертаційне дослідження Д.Ю. Кавуна («Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні», 2016 рік);

– дисертаційне дослідження І.І. Татарина («Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні», 2015 рік);

– дисертаційне дослідження М.І. Тлепової («Процесуальне становище потерпілого під час досудового розслідування», 2015 рік).

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Попри значний науковий внесок, гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні все ще супроводжуються багатьма проблемами.

Концепт кримінальних процесуальних гарантій та гарантій прав учасників кримінального провадження є невизначеним і погляди вчених на нього різняться. Значна кількість наукових праць обмежується фрагментарним аналізом гарантій прав потерпілого, їх окремих аспектів; щодо низки питань у наукових колах тривають дискусії. Крім того, пропозиції вчених не знаходять відображення в правотворчій та правозастосовній діяльності, залишаються без належної уваги.

Вказане свідчить про актуальність обраної теми та існування нагальної потреби у її всебічному опрацюванні.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

64,43 % респондентів (22,82 % адвокатів, 12,08 % слідчих, 19,46 % прокурорів, 10,07 % суддів) зазначили, що норми кримінального процесуального законодавства та органи кримінальної юстиції у своїй практичній діяльності мають насамперед забезпечувати права та інтереси саме потерпілого.

Разом із тим 81,21 % респондентів вважають, що підозрюваний, обвинувачений має більш сприятливі умови та можливості для здійснення кримінально-процесуальної діяльності, ніж потерпілий.

28,86 % опитаних відповіли, що обсяг прав потерпілого згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством України є недостатнім, 30,87 % – скоріше недостатнім. 35,57 % респондентів зауважили, що існуючі права потерпілого є недостатньо забезпеченими, 26,85 % – скоріше незабезпеченими.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою роботи є виявлення теоретичних і прикладних проблем у площині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні, їх вирішення шляхом розроблення науково-обґрунтованих висновків та пропозицій, у тому числі щодо внесення змін і доповнень до КПК України, інших нормативно-правових актів.

Досягнення поставленої мети потребує розв'язання наступних **завдань:**

1) дослідити поняття «кримінальні процесуальні гарантії» та здійснити його співвідношення з поняттям «гарантії прав учасників кримінального провадження». Здійснити співвідношення інших суміжних понять. Встановити форму закріплення та форму вираження гарантій, їх зміст, напрями дії та інші сутнісні ознаки. Надати теоретико-правове визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження»;

2) визначити місце гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження;

3) з'ясувати роль та функціональне призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначити ознаки цих гарантій, класифікувати їх;

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

4) дослідити поняття «потерпілий», закріплене в КПК України, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу, окреслити коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування;

5) проаналізувати існуючі кримінально-процесуальні функції та з'ясувати, до якої з них належить потерпілий і чи може належати взагалі;

6) дослідити гарантії права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності та ефективності, серед іншого проаналізувати:

- право потерпілого на інформацію;
- право на збирання та подання доказів;
- право на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях;
- право на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб;
- право на професійну правничу допомогу.

Окремо дослідити право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, а також його втілення на стадії досудового розслідування;

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

7) дослідити гарантії прав потерпілого на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому);

8) сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері забезпечення (гарантування) прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілого, взаємодія потерпілого з іншими учасниками кримінального провадження.

Предметом дослідження є гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При написанні дисертації використано систему загальних та спеціальних методів наукового пізнання.

Метафізичний метод дозволив розглянути правові явища як окремі, самостійні, розкрити їх внутрішню будову. За допомогою цього методу досліджено поняття «кримінальні процесуальні гарантії», а також надано визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження» (підрозділ 1.1), виокремлено ознаки гарантій прав потерпілого (підрозділ 1.2), здійснено їх класифікацію (підрозділ 1.3).

Діалектичний метод наукового пізнання надав можливість здійснити співвідношення окремих понять (підрозділ 1.1), дослідити правову природу гарантій прав потерпілого, їх місце в системі гарантій прав учасників кримінального провадження, зв'язок з іншими інститутами кримінального процесу (підрозділи 1.2, 1.3), розглянути питання, що досліджуються, в динаміці. Разом із тим вказаний метод сприяв розумінню предмета дослідження в аспекті поєднання потреб наукової та практичної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Системно-структурний метод використовувався для здійснення класифікації кримінальних процесуальних гарантій (підрозділ 1.1) та гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні (підрозділ 1.3).

Метод тлумачення правових приписів допоміг з'ясувати зміст зафіксованих у різних джерелах правових норм.

Порівняльно-правовий метод застосовано у процесі співставлення матеріалів судової практики в частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування, виявлення відмінностей у правозастосуванні (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2 та інші), порівнянні кримінального процесуального законодавства різних країн.

Метод системного аналізу забезпечив виявлення прогалин, колізій та недоліків у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України.

Метод моделювання та формально-логічний метод дозволили сформулювати висновки й пропозиції щодо удосконалення норм кримінального процесуального законодавства стосовно розширення кола гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні, а також вдосконалення існуючих гарантій (розділи 2, 3).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціологічний метод надав можливість оцінити погляди практичних працівників на окремі питання теорії та практики кримінального процесу.

Статистичний метод використовувався при узагальненні результатів, отриманих у процесі дослідження практики національних судів, результатів проведеного анкетування (опитування).

ІНФОРМАЦІЙНА ТА ЕМПІРИЧНА ОСНОВИ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

При підготовці дисертаційної роботи використовувалися:

– національні, міжнародні та іноземні нормативно-правові акти;

– практика національних судів України (39 ухвал слідчих суддів, 9 ухвал судів, 16 постанов Верховного Суду, 3 вироки), рішення Європейського суду з прав людини;

– результати анкетування 54 адвокатів, 30 слідчих, 44 прокурорів, 21 судді (усього 149 респондентів);

– наукові праці в галузі кримінального процесу та інших галузях юридичної науки.

Крім того, здобувачем використано власний досвід роботи адвокатом та помічником адвоката.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

За результатами проведеного дослідження сформульовано і обґрунтовано, зокрема, такі наукові положення, висновки й пропозиції.

Вперше:

– гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні (весь їх масив) поділено на дві відносно самостійні групи: 1) універсальні – мають загальний характер і дістають свій вияв на всіх етапах досудового розслідування; 2) темпоральні – діють (принаймні зберігають свою дієвість) на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому);

– запропоновано надавати статус потерпілого громадським об'єднанням, фермерським господарствам та іншим утворенням без статусу юридичної особи, створення та діяльність яких прямо передбачені законом;

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

– обґрунтовано необхідність виокремлення нової, віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, як вираженого в законі напряму процесуальної діяльності потерпілого та його представників, у тому числі на стадії досудового розслідування;

– у розрізі забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні розроблено самостійну засаду (принцип) кримінального провадження – процесуальний віктимоцентризм; визначено змістовне наповнення вказаної засади, запропоновано імплементувати її в кримінальне процесуальне законодавство України та практику його застосування;

– сформовано якісно нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні, котра передбачає наділення їх статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом), та, як наслідок, надання цим учасникам кримінального провадження широкого кола процесуальних прав і їх гарантій;

– враховуючи вольовий аспект участі потерпілого в кримінальному провадженні, пропонується закріпити право особи відмовитися від процесуального статусу потерпілого шляхом подання відповідної заяви про це;

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

– запропоновано надати потерпілому право самостійно залучати перекладача та спеціаліста (як альтернативу їх залучення прокурором чи слідчим суддею) під час досудового розслідування;

– запропоновано закріпити в КПК України заборону примусового освідування потерпілого, а також внести до статті, котра регламентує його здійснення, окремі зміни;

– наголошується на потребі встановити у КПК України обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора забезпечити проведення психологічної експертизи з метою визначення розміру моральної шкоди, завданої потерпілому, якщо останній заявив про це відповідне клопотання.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Удосконалено:

– поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження» шляхом окреслення в ньому форми закріплення і форми вираження гарантій, їх змісту, напрямів дії та інших сутнісних ознак (фактично запропоновано власний, авторський підхід); особливості співвідношення цього поняття з іншими суміжними поняттями;

– розуміння ролі та функціонального призначення гарантій прав потерпілого в кримінальному процесі України;

– класифікацію гарантій прав потерпілого;

– законодавчу дефініцію поняття «потерпілий»;

– наукові підходи щодо моменту виникнення в особи процесуального статусу потерпілого, «появи» цього учасника кримінального провадження;

– теоретичні напрацювання стосовно запровадження інституту правонаступництва потерпілого та вдосконалення інституту законного представництва потерпілого;

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

– пропозиції стосовно запровадження в законодавство інституту запиту потерпілого;

– теоретичні підходи та пропозиції щодо надання потерпілому права самостійно звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів, а також права брати участь у розгляді такого клопотання, незалежно від суб'єкта його подання;

– пропозиції стосовно здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні, якщо у ньому бере участь неповнолітній потерпілий.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Одержали подальший розвиток:

– пропозиції передбачити в КПК України, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної шкоди;

– теоретичні підходи щодо надання потерпілому права самостійно залучати експертну установу, експерта або експертів для підготовки висновку на стадії досудового розслідування;

– напрацювання науковців стосовно уповноваження потерпілого збирати не лише копії документів, а їх оригінали;

– пропозиції наділити потерпілого правом ініціювати власний допит у порядку статті 225 КПК України з метою депонування показань безпосередньо перед слідчим суддею;

– пропозиції щодо удосконалення права потерпілого на безоплатну професійну правничу допомогу (представництво) протягом досудового розслідування;

– гарантії права потерпілого на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Викладені в дисертації положення, теоретичні узагальнення, висновки й пропозиції можуть бути використані:

– **у правотворчій діяльності** – з метою вдосконалення законодавчого регулювання кримінальних процесуальних відносин у частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування – шляхом внесення змін та доповнень до КПК України та інших нормативно-правових актів (повідомлення Апарату Верховної Ради України про одержання звернення та передання його в Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 25 вересня 2023 року вих. № 09/15-2023/209161);

– **у правозастосовній діяльності** – для забезпечення ефективної участі потерпілих на стадії досудового розслідування, належного ставлення до них з боку інших суб'єктів кримінального процесу; для підвищення дієвості представництва потерпілих адвокатами (акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність адвокатського об'єднання «Національна колегія адвокатів» від 20 вересня 2023 року вих. № 37Н, адвокатського об'єднання «Вишневий і партнери» від 20 вересня 2023 року вих. № 81, адвокатського об'єднання «Яр. ВАЛ» від 21 вересня 2023 року вих. № 21-09/2023 та адвокатського об'єднання «ДЖІ ЕНД ДІ» від 02 жовтня 2023 року вих. № 1/02/10);

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

– **у науково-дослідній сфері** – для подальших досліджень кримінальних процесуальних гарантій, гарантій прав учасників кримінального провадження загалом та гарантій прав потерпілого зокрема, участі цього учасника кримінального провадження і його представників на стадії досудового розслідування, процесуального статусу (становища) потерпілого, а також інших пов'язаних із цим питань; надання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України в зазначеній площині (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 вересня 2023 року);

– **у навчальному процесі** – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінально-процесуальне право», «Актуальні проблеми кримінального процесу України», «Змагальне кримінальне судочинство» (акти впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 вересня 2023 року, навчальний процес Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 02 жовтня 2023 року); для підготовки підручників (їх окремих розділів, глав, параграфів), навчальних і довідкових посібників, методичних рекомендацій тощо.

АПРОБАЦІЯ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні положення та ідеї дисертації доповідалися й обговорювалися на:

– засіданнях кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права (раніше – Інституту права) Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

– виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи» (м. Львів, 23 вер. 2022 р.), «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 27 трав. 2022 р.), «Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи» (м. Одеса, 20 лист. 2021 р.), «Застосування в національному судочинстві стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року» (м. Хмельницький, 22 жовт. 2021 р.), «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 04-05 черв. 2021 р.), «Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики» (м. Київ, 21 трав. 2021 р.), «Економіка, фінанси, облік і право: актуальні питання і перспективи розвитку» (м. Полтава, 19 трав. 2021 р.), «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (м. Полтава, 17 бер. 2021 р.), «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (м. Київ, 19 лист. 2020 р.; м. Київ, 05 лист. 2019 р.).

ВИСНОВКИ

Системне дослідження гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні надало змогу виявити низку теоретичних і прикладних проблем у цій площині; здобувачем розроблено науково-обґрунтовані висновки та пропозиції щодо їх вирішення.

Основні наукові результати дисертаційної роботи полягають у наступному:

1. Досліджено поняття «кримінальні процесуальні гарантії» та здійснено його співвідношення з поняттям «гарантії прав учасників кримінального провадження». Здійснено співвідношення інших суміжних понять. Встановлено форму закріплення та форму вираження гарантій, їх зміст, напрями дії та інші сутнісні ознаки. Надано теоретико-правове визначення поняття «гарантії прав учасників кримінального провадження».

Гарантіями прав учасників кримінального провадження є закріплені в правових нормах інші суб'єктивні права, обов'язки, заборони, юридична відповідальність, принципи, умови, вимоги й правила, представлені у виді складної різнорівневої системи, які спрямовані на забезпечення належного, ефективного, вільного та безперешкодного здійснення прав учасників кримінального провадження, їх охорону й захист, а також дістають свій фактичний вияв у вигляді рішень, дій (діяльності) та/або бездіяльності.

ВИСНОВКИ

Водночас потреби у запровадженні окремої дефініції для позначення гарантій прав потерпілого не існує. Висвітлене вище поняття є узагальнюючим та повною мірою характеризує гарантії прав усіх без винятку учасників кримінального провадження.

Одним із різновидів гарантій прав потерпілого, враховуючи стадійну побудову кримінального провадження, є гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

2. Визначено місце гарантій прав потерпілого в системі гарантій прав учасників кримінального провадження.

3. З'ясовано роль та функціональне призначення гарантій прав потерпілого, зокрема на досудовому розслідуванні, визначено ознаки цих гарантій, класифіковано їх.

ВИСНОВКИ

4. За результатами дослідження поняття «потерпілий», закріпленого у КПК України, спираючись на доктринальні та інші джерела, пропонується істотно розширити його.

Запропоновано надати статус потерпілого громадським об'єднанням, фермерським господарствам та іншим утворенням без статусу юридичної особи, можливість створення та діяльності яких прямо передбачені законом (окрім філій, представництв, структурних підрозділів юридичних осіб, трудових колективів).

Окреслено коло процесуальних інтересів потерпілого, насамперед на стадії досудового розслідування, особливості процесуального статусу (становища) потерпілого та момент виникнення цього статусу. Обґрунтовано, що вказані інтереси можуть перетинатися як з інтересами сторони обвинувачення, так і сторони захисту, або ж взагалі обмежуватися суто особистими (суб'єктивними) прагненнями потерпілого, не корелюючись з будь-якими інтересами сторін. Це свідчить про унікальність процесуального становища потерпілого, його неповторність.

ВИСНОВКИ

5. На підставі аналізу кримінально-процесуальних функцій доведено необхідність виокремлення нової, віктимоспрямованої кримінально-процесуальної функції, як вираженого в законі напряму процесуальної діяльності потерпілого та його представників, з віднесенням вказаної функції до переліку основних. Підкреслюється її важливе теоретико-прикладне значення.

У розрізі забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні обстоюється позиція, згідно з якою він має посісти центральне (чільне) місце в кримінальному процесі. З урахуванням цього розроблено самостійну засаду кримінального провадження – процесуальний віктимоцентризм. Визначено її зміст: «В усіх рішеннях, діях і бездіяльності під час кримінального провадження першочергова увага надається якнайкращому забезпеченню прав та інтересів потерпілого, відшкодуванню завданої йому шкоди, а також усуненню негативних наслідків вчиненого кримінального правопорушення». Запропоновано імплементувати вказану засаду в кримінальне процесуальне законодавство України.

ВИСНОВКИ

Сформовано якісно нову концепцію процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні, котра передбачає наділення їх статусом окремої, потерпілої сторони (разом із обвинуваченням та захистом). У разі системного реформування кримінального процесуального законодавства втілення цієї концепції істотно збільшить обсяг процесуальних прав потерпілого і його представників, їх гарантій.

Вдосконалено існуючі теоретичні напрацювання стосовно запровадження інституту правонаступництва потерпілого. Запропоновано частково видозмінити інститут законного представництва потерпілого.

6. Досліджено гарантії права потерпілого на участь у досудовому розслідуванні та права впливати на його хід і результати з погляду їх достатності (недостатності) та ефективності (неефективності, низької ефективності):

1) право потерпілого на інформацію. Звернено увагу на проблему недостатньої дієвості наведеного права та запропоновано шляхи її подолання;

ВИСНОВКИ

2) право потерпілого на збирання та подання доказів.

Дістали подальший розвиток теоретичні підходи стосовно надання потерпілому можливості самостійно залучати експертну установу, експерта або експертів для підготовки висновку на стадії досудового розслідування. За аналогією пропонується закріпити право потерпілого на залучення перекладача та спеціаліста.

Підтримано запровадження в законодавство інституту запиту потерпілого, котрий би прирівнювався до адвокатського запиту.

Підтримано пропозиції науковців щодо уповноваження потерпілого збирати не лише копії документів, а і їх оригінали, якщо проти цього не заперечують суб'єкти, у яких вони запитуються.

Запропоновано наділити потерпілого правом безпосередньо ініціювати перед слідчим суддею допит себе, свідків, осіб, стосовно яких уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, в порядку статті 225 КПК України з метою депонування доказів;

ВИСНОВКИ

3) право потерпілого на участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, його права під час проведення таких дій.

Зокрема, розглянуто пред'явлення особи, речі, трупа для впізнання, слідчий експеримент та освідування. Висловлено пропозицію встановити в КПК України заборону примусового освідування потерпілого, а також внести до статті, котра регламентує його здійснення, окремі зміни;

4) право потерпілого на оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб на стадії досудового розслідування. Констатовано недосконалість нормативного регулювання цього права та його практичної реалізації;

5) право потерпілого на професійну правничу допомогу.

Обґрунтовано потребу вдосконалення права потерпілого професійну правничу допомогу (представництво), а саме шляхом надання її безоплатно, за рахунок держави, що вже неодноразово висвітлювалося вченими, однак продовжує залишатися поза увагою законодавця.

ВИСНОВКИ

Окремо досліджено право потерпілого на відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням.

Підтримано концепцію створення Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим. Зважаючи на потребу ефективного та своєчасного поновлення порушених прав потерпілого, така шкода має бути відшкодована якнайшвидше – на стадії досудового розслідування.

Запропоновано передбачити в КПК України обов'язок слідчого, прокурора забезпечити проведення психологічної експертизи з метою визначення розміру моральної шкоди, завданої потерпілому, якщо він заявив про це відповідне клопотання.

ВИСНОВКИ

7. Досліджено гарантії прав потерпілого на окремих етапах досудового розслідування: початковому, проміжному, завершальному (прикінцевому).

Одержали розвиток пропозиції щодо управнення потерпілого самостійно ініціювати перед слідчим суддею застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів. Разом із тим потерпілий повинен мати можливість брати активну участь у розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення, незалежно від суб'єкта, який їх ініціював.

Підтримано існуючі підходи вчених щодо потреби проведення слідчим суддею закритого судового засідання, якщо у ньому бере участь неповнолітній потерпілий (з метою виключення ймовірних хвилювань, занепокоєнь, психологічного дискомфорту).

ВИСНОВКИ

8. Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині забезпечення (гарантування) прав потерпілого на досудовому розслідуванні (додаток 4 дисертаційної роботи – порівняльна таблиця пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України).

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

